

ОКО ОСНИВАЊА АУСТРИЈСКОГ И ЕНГЛЕСКОГ КОНЗУЛАТА У БЕОГРАДУ

Када су године 1785. земунски трговци Скивро и Рајхолд (Reichhold) предложили да се уреди трговачки пут (Handelszug) из аустријских и угарских провинција водом преко Београда у Турску, одговорила је Дворска и државна канцеларија путем Угарско-ердељске дворске канцеларије Дворском ратном савету, а овај опет Славонској генералној команди, међу осталим, и ово: Према мишљењу Дворског ратног савета не треба Војној команди у Земуну и војсци одузети утицај који врше на онострано подручје и који може да буде уздрман датим предлогом да се оснује у Београду конзулат, јер земунска војна команда у погледу овог утицаја намерава, штавише, да држи потребне тумаче за турски језик, па је зато, чим конзул, према предлогу, треба да дође у Београд, потребно пре тачно размислити како ће ова нова установа задржати нужно првенство и заштиту трговине без уништења угледа и поверења војске на оностраном подручју.¹

До оснивања Ц. кр. конзулата у Београду није тада дошло, као што није уопште извршен предлог поменутих земунских трговаца, него је војна команда у Земуну доиста преко својих тумача посредовала између Земунског магистрата и турских власти у Београду, односно заштићивала интересе аустријских поданика у Београду.^{1а}

Али иако је врховна војна установа, Дворски ратни савет, изнела године 1785. извесне резерве у вези с намераваним оснивањем аустријског конзулата у Београду, а које су произлазиле из

бојазни да се том новом установом не смањи утицај што га је војска, односно земунска војна команда вршила на онострано (српско) подручје, ипак је иницијатива за оснивање аустријског конзулата у Београду у 19. столећу потекла баш од саме Војне команде у Земуну.

Сам извештај земунског војног команданта, фелдмаршал-лајтнанта Фојта (Foith), код нас не постоји,² али се његов садржај тачно разабире из предлога који је у тој ствари, а на основу Фојтовог извештаја, послао командант Славонске војне границе у Петроварадину, фмл. барон Радошевић, а који у дословном преводу гласи:

През. бр. 66

Славонска генерална команда шаље овај допис Председништву Дворског ратног савета у Бечу
Петроварадин, 6. марта 1834.

На моју препонизну представку од 19. децембра пр. год. през. бр. 398 у погледу потребе да се оснује Ц. кр. конзулат у Београду, изволело је високо Председништво Дворског ратног савета рескриптом од 27. јануара о. г. бр. 139 наредити да одговорим на нека питања која се односе на тај предмет.

Премда сам ја, још пре него што сам ову потребу изнео на тапет, ставио себи у дужност да сакупим све податке потребне за њено оправдање, ипак сам деломично за потпуно оправдање својих сопствених назора, а деломично и у сврху исцрпног објашњења извештаја

који се од мене захтевају, сматрао потребним да се овде ослоним на фмл. Фојта (Foith), човека који се, уз увек исправан суд, налазио тако дуго на положају да је могао сакупити темељита и нама корисна искуства о трговачким и другим одношајима са Србијом и осталим турским провинцијама.

У вези с његовим, овде у оригиналу приложеним, извештајем од 20. пр. м. и на основу других обавештења, част ми је одговорити како на прво питање које је мени постављено, тако додајем све остало што ми се чини потребним да се тачно разуме мој предлог у овој ствари.

1. Какве су природе и обима могућности аустријских поданика којима је досада годишње била потребна интервенција земунске Војне команде код оностраних земаљских ауторитета и која би интервенција могла прећи на предложеног ц. кр. конзула.

Одговор: Да не западнем у дуго понављање, морам да замолим високи наслов да изволи узети темељити и ранијим чињеницама поткрепљени одговор на ово питање из поменутог извештаја фмл. Фојта.

Из многих је примера, које је г. фмл. Фојт у том извештају навео, очигледно да је земунска Војна команда преко тумача Васиљевића већ неколико година решавала многе за наше поданике важне послове и да им је помогла да дођу до знатних новчаних свота које би без њезиног наређења, изданог у право време и одмах након чина, биле можда изгубљене или би биле доведене тек иза дугог времена и након мучних преговора дипломатским путем. Фмл. Фојт је мање несугласице, тужбе и друге размирице на концу ове тачке јамачно само опћенито споменуо, јер се оне тако често догађају да их је немогуће набројати, а њихова се разноликост даде већ из тога разабрати ако се помисли како, често и лако, тако раширена, ситна трговина између наших трговаца који се налазе у Београду те српских и турских поданика, и како тако велики промет на раштелу у Земуну с једним већином сировим народом може за то да даде повода.

Иако су ове распре с обзиром на новчану вредност често неважне, ипак је уредно и тачно њихово решење врло важно за избегавање сметњи код трговачког промета и за одржавање мира и међусобног поверења.

2. Колико аустријских поданика прелазе отприлике годишње, било због трговине, било у друге сврхе, из Војне границе у Србију, а којима би онде могла бити потребна непосредна интервенција аустријске владе помоћу једног заступника који се налази у земљи?

Одговор: За темељит одговор на ово питање наложио сам фмл. Фојту да ми из протокола пасоша и виза предложи три списка. У првом је списку поименично набројано 118 лица која су у прошлој години у нужним пословима прешла у Београд и Србију и онде су се морала неко време задржавати.

Други списак садржи 276 лица која су у истој години у сврху закључења (уговарања) или обављања својих послова, уз надзор санитетског и тридесетничарског особља, била прешла у Београд и одмах се повратила. Међу овде наведеним лицима има, додуше, и таквих одличних особа које су из удаљених провинција, па и из иностранства, допутовале у Земун само да виде Београд и којима се није могло ускратити остварење њихове жеље, али није ништа мањи број оних којима је допуштен прелаз ради правог посла, и он је врло знатан.

Свима је овим лицима која се налазе у два поменута списка била потребна интервенција наших власти за постизање њихових сврха, а знатан је и број наших поданика који воде трговачке и занатске послове на оној страни.

У трећем списку наведена су 82 ц. кр. поданика који су се с оностраном допуштењем у Београду повремено населили и онде воде трговину или занат.

С обзиром на ове ц. кр. поданике морам да ставим следећу напомену.

Одмах код преузимања ове Ц. кр. генералне команде настојао сам да дођем до имена и правог занимања ових поданика који овамо припадају и да их ставим под строгу евиденцију као и да прибавим јасне доказе да ли су они до-

Exemplar
Drauzina

Beograd, den 6. Avgusta 1834.

Das H. 66.

Ich habe den Entschluß gefaßt...

Das H. 66.

Ich habe den Entschluß gefaßt...

DRV. STAR. DAVAR. ZEM. ARHIV U ZAGREBU

Ich habe den Entschluß gefaßt...

Сл. 1 — Концепт предлога Славонске генералне команде Дворском ратном савету да се у Београду оснује аустријски конзулат. Državni arhiv Zagreb.

иста за то добили допуштење и откада се онде задржавају.

Високи ће наслов видети да ми је више политичких разлога ставило у дужност да тражим остварење потпуне евиденције у овом случају и да предузнем нужне кораке против самовољног боравка, што ми је, ипак, поред свега мога настојања, само напола пошло за руком, јер фмл. Фојт сам мало верује исправкама ових протокола које су од мене наређене и по њему извршене, па стога са своје стране морам да изјавим да се без сарадње једног онде постављеног конзула не може ова ствар довести у ред.

Осим наведених разлога подстакнут сам још и овим двема околностима.

Земунски се комунитетски магистрат потужио да комунитетски грађани који се привремено задржавају на оној страни не плаћају прописане порезе, него се код тога показују немарни, а често пружају и отпор. Ја сам, даље, имао двапут прилику да разговарам са српским управником (гувернером) постављеним у Београду, г. Јевремом Обреновићем (братором кнежевим), па сам му сваки пут добрим и озбиљним речима препоручио да се правилно поступа с нашим поданицима који се у Београду налазе, што ми је он на најсвечанији начин обећао и према изјави фмл. Фојта сада барем утолико спроводи да се више не појављују пређашње тужбе. Сам ми је г. Јеврем изнео са своје стране тужбу у ствари преко које се не може прећи. Он ми је представио како је тешко одржавати ред међу странцима који су се онде населили, јер се они, већ према томе како њиховим приликама боље одговара, издају за поданике сад ове, а сад оне државе, па их, нарочито међу занатлијама, има врло много који желе да остану ц. кр. поданици, а који то — као што он сигурно знаде — нису. Његова друга тужба, која чини појмљивом немогућност одржања доброг реда, састојала се у том што ако један у Београду насељени Србијанац (а то се често, па и свакодневно, догађа) поднесе њему тужбу против једног онде настањеног ц. кр. поданика, и он, Јеврем, у сврху посредовања у ствари даде себи

овога позвати, а овај, место да се покори таквом поравнању кратким путем, даје дрзак одговор да је он дужан да одговара само ц. кр. конзулу и да неће доћи. Овакво стање је — према изјави поменутог српског гувернера — главни узрок многострукој тужби и међусобном боцкању, што је и мени потпуно појмљиво.

Премда верујем да се из једноставног одговора на две прве тачке види комерцијални интерес који чини потребним да се у Београду постави ц. кр. конзул, морам ипак да споменем велику важност, коју треба истаћи, да се наши поданици који су у Београду насељени не отргну од обавеза које имају спрам своје државе, а с друге стране да у туђој држави коју су сами изабрали, својим отпором и повредом сваког реда, не дају повод за тужбе и неповерење, што само један конзул који се налази у месту и на положају може да спречи.

Висока Ц. кр. дворска комора може се, уосталом, из деловодног и других протокола Ц. кр. тридесетничарског уреда у Земуну најлакше осведочити о величини ондашњег трговачког промета. Ја из важних разлога нисам хтео да себи допустим увид у то, и навод о овом који се даље појављује само је приближан, непотврђен, али и ако износ нашег извоза у Београд не би био велики, ипак је он још увек највећи од оних које имамо према Турској, те ће, као што се можемо надати, новим уређењем ствари у Србији и већом сигурношћу, коју Београд, изгледа, обећава да ће убудуће пружати нашим трговцима и фабрикантима, постати и већи.

Један ц. кр. конзул у Београду може за ово повећање и уопште за оживљење и безбедност наше трговине много придонети тим што се зна да се он ту налази, а још више ако иде својим радом и сарадњом на руку трговачком свету.

Према мојим информацијама, добијеним испод руке, налази се наводно у Београду 196 велетрговина које тргују текстилном, шпецерајском и колонијалном робом, затим посуђем, гвожђем и разним артиклима, а највећи део те робе повлаче од нас. Осим тога је онде набројано 270 трговачких дућана

који те артикле продају на мало. Према приближној процени годишњи промет ове трговине износи 13 милиона форинти.

Одржање и повећање ове трговине је, према томе, за нас врло важно, а ту важност чини тим већом околност што Руси све предузимају да је преко Молдавске и Влашке себи повуку. Ја, уосталом, верујем да ћемо ми својим активним настојањем овоме не само избећи, него да ћемо моћи учинити да ће и сам Цариград — без обзира што се онде од ранијег времена налазе велике трговачке куће енглеског или француског порекла које по старој навици или склоности довозе извесну робу из Француске или Енглеске, с временом и уз спретну понуду — више ових артикала, као нпр. лаке тканине које Турци, Грци и Јевреји требају у великој количини за своја одела, затим меринос, муселин, циц и свилене тканине те више других врста робе које сада мора да довози из веће даљине, а коју смо ми довели на једнак степен квалитета и лепоте, тражити код наших велетрговаца и фабриканата.

Из ових разлога може се при постављању нашег конзула у Београду из почетка на то пазити да фабриканти шаљу конзулу узорке или моделе своје робе и фабриката, а он да их сваком згодном приликом показује онима који су кадри да објављивањем и упућивањем утру пут оваквим великим предузећима.

Моје немеродавно мишљење састоји се коначно у том да се при будућем срећном напредовању наше трговине нарочито иде за тим да се главна складишта наше робе уреди у Земуну да, у евентуално могућем случају рата с Портом или у случају другог несрећног догађаја у Турском царству, буду обезбеђена, а уједно и да се подигне Земун који је по својој положају и по трговачкој вештини својих становника кадар да с временом и на корист целе Монархије постане лепим трговачким градом.

Високи наслов ће јамачно приписати само мојој заузетости за ову добру ствар ако ја у једном предмету, који иако не

спада у моју струку, идем можда даље него што то можда моје, у томе ограничено, знање допушта. Али опште познато начело да трговина увек тражи најкраћи и најсигурнији пут и да за њено оживљење не треба да буде неистражено ниједно допуштено средство подстакло ме је да ставим предлоге који ми изгледају добри и могући.

За оправдање свога предлога да се будући конзул у Београду снабде узорцима и моделима производа наше индустрије, наводим коначно да је недавно један Енглез пропутовао преко Земуна у Цариград, снабдевен свим врстама маказа да оствари велике наруџбе ових и других челичних артикла и да се, према томе, не може чинити никако чудним ако ми на поменути и ма који други начин објавимо да Турска, која у толико великој линији граничи с нама, може код нас најлакше добити робу која јој је потребна.

Пошто сам сада изнео све мени познате разлоге које у трговачком погледу чине потребним оснивање ц. кр. конзулата у Београду и пошто сам у својој првој представи од 19. децембра пр. г. бр. 398, изнео и оне који нису ништа мање важни и који из политичких и других обзира говоре за ову потребу, прелазим на одговор на следећа питања која се односе на начин како да се уреди конзулат.

3. На који начин и у ком опсегу ће деловати онде овај конзул и да ли му се има дати делокруг једнак ономе који је одређен Ц. кр. агенту у Молдавској и Влашкој, коначно, да ли се може и код њега увести једнаки конзуларни таксени систем?

Одговор: Према се делокруг једног ц. кр. конзула у Београду најисправније и у потпуном његовом опсегу може одредити из наведених разлога о потреби његовог оснивања, ипак сам сматрао потребним да изложим досадашње обавезе које је фмл. Фојт постављао експонираном тумачу у Земуну.

Из овога састава ће се високи Дворски ратни савет осведочити да ови послови који су се до сада додељивали дотичном тумачу спадају готово сасвим

у струку једног конзула, и само их он може с одговарајућом поузданошћу обављати па да се, према томе, из овог тако јасног описа како броја тако и својстава дотичних послова даде саставити за конзула у Београду, с додатком још неких задатака који се односе на трговину, потпуно упутство за рад којем би се, као што се и онако разуме, морало додати да он све извештаје обавештајаца, нарочито оне који се односе на стање здравља и изванредне догађаје, стално и брзо саопштава суседној граничној генералној команди и да на њену жељу ревно спроводи српској влади или везиру у Београду примљена званична наређења.

С обзиром на множину и важност ових послова могао би се, по мом неме-родавном мишљењу, будућем ц. кр. конзулу у Београду препустити свакако онај делокруг који постоји код Ц. кр. агенције у Молдавској и Влашкој.

Што се коначно тиче од мене захтеваног мишљења о конзуларним таксама, морам отворено да признам да ни ја ни фмл. Фојт немамо о томе прави појам.

Да ли ове таксе, које влада као тзв. изванредне споредне дохотке одобрава конзулима, служе за њихово боље издржавање и за покриће канцеларијских трошкова или су то таква одређена плаћања која се намећу трговцима и пословним људима у корист ерара и која се морају уредно обрачунати, све је то мени непознато. Због тога допуштам себи да о том само толико изјавим да, иако је наша трговина с Београдом већ сада много важнија него она у Јашију и Букурешту и према томе се још може повећати, увођење макаквих нових такса овде остаје сумњиво, јер оне делују штетно на трговачки промет који ми желимо да оживимо, па би могло да српској влади пружи повод да и она са своје стране тражи такве таксе, чиме би се ова штета удвостручила.

4. Не износи ли се против одређивања београдске тврђаве за боравиште ц. кр. конзула какав приговор?

Одговор: Фмл. Фојт је на ово питање својим приложеним извештајем темељито одговорио, и ја се потпуно придружујем његовом мишљењу с об-

зиром на мотиве које је он у погледу тога навео, да је, наиме, баш Београд у сваком случају најцелисходније место боравка нашег конзула и да ни с које стране нема против тога приговора.

5. Која би се плата с обзиром на месне прилике могла одредити конзулу у Београду?

Одговор: Мишљење фмл. Фојта који ове прилике познаје боље од мене састоји се, као што се може видети из 4. тачке његовог извештаја, у том да се нашем будућем конзулу у Београду одреди плата од год. 1200 ф. и станарина у годишњем износу од 200 ф. Ја не налазим да је овај предлог претеран, нарочито ако овај конзул не може да очекује друге додатке од уредских, наведених или којих других, мени непознатих, такса и за накнаду канцеларијских трошкова. Високи Дворски ратни савет неће ми рђаво протумачити ако се ја овде уздржим да изрекнем одређену своту, па допуштам себи само примедбу да, пошто конзул у Београду има да претресе послове с две стране владе и осим тога да често има посла с многим угледним трговцима и с другим отменим лицима из удаљеног иностранства на њиховом честом пропутовању, достојанство наше владе захтева да се он (конзул) својом примерном платом налази у положају да пристojно живи и да се у свакој прилици може да покаже с извесним угледом, што је потребно за само извршавање његових званичних послова.

За покриће овог новог издатка рачуна фмл. Фојт у тој истој тачки да би се годишње уштедело 740 ф. престанком службе другог тумача у Земуну, што сам ја предложио, а уједно он предлаже да се за четири смањи број привремених слугу чистача без којих би се, након укидања другог тумача, исто тако могло да буде, и чиме би настала уштеда од 720 ф. — дакле у свему 1460 ф. годишње.

Прва од ових ставки не може да подлеже никаквој сумњи; што се, пак, тиче друге, могу је сматрати сасвим исправном из следећег разлога.

Пријем привремених слугу чистача равна се према потреби за чишћење

робе и људи стиглих у Контумац. Већ према томе да ли се то умножава или смањује, такве се слуге примају или отпуштају. Може се, стога, овај издатак који подлеже променама узети у рачун у будућој уштеди о којој је овде реч и која није тако одређена и не може се сматрати да ће увек остати.

Само из околности да је Контумацијски уред сам изјавио да ће, ако убудуће тумач буде само једанпут у седмици прелазео у Београд, бити потребно за три мање таквих слугу чистача могло би се узети као приштећена њихова плата од год. 180 ф. по глави, те би цела годишња уштећевина могла износити 1280 ф.

За сваки, међутим, случај излази да би за плаћање конзула у Београду био потребан врло мали додаток који би се могао богато покрити следећом уштедом која ми се чини несумњивом.

Земунска војна команда исплаћивала је до сада 400—500 ф. годишње. Бригада Банатске генералне команде имала је у ту сврху отприлике једнаки издатак. Ако се сада намести у Београду конзул који ће са свога положаја моћи скупљати поузданија и обилнија обавештења, јасно је да убудуће неће бити потребно војним командантима у Земуну и Панчеву да дају новац за обавештења, те ће конзул у Београду излазити на крај с половином износа који је овој двојници за то био потребан наине с 500 ф., те да ће досадашњи већи издатак за то бити приштећен.

На концу свог извештаја нарочито се заузимао фмл. Фојт да се место конзула у Београду повери земунском контумацијском тумачу Васиљевићу. Према да не припада ни мени ни њему да стављамо предлог за попуњавање тога места, ипак је дужност старешине да код дате прилике наведе високом Дворском ратном савету људе који се истичу заслугом, активношћу и нарочитим својствима те су достојни нарочитог обзира.

Овај је разлог фмл. Фојта подстакао да тумача Васиљевића нарочито препоручи за наведено конзулско место, и високи Дворски ратни савет ће приписати то истим разлозима ако ја овој

његовој препоруци додам своју, јер сам се из врло важних послова за које сам употребио Васиљевића потпуно осведочио да он доиста поседује сва од дотичног фелдмаршал-лајтнанта набројена својства па да је у сваком погледу за то место одлично способан. Усто се могу, ако се тумачу Васиљевићу подели ово постављење, са сигурношћу набројати за трговину и превишњу службу важне користи.

1. Што он, уз своју многоструку делатност у овој струци, тачно познаје све оностране и оностране прилике и држи у рукама нити свих послова. Конзули који би дошли из једног другог и удаљеног краја могли би их тек након дугог времена сабрати, те баш из њихова непознавања може да испрва дође до каквих погрешних подухвата.

2. Васиљевић је, као што сам се сам у Београду осведочио, врло поштован како од везира тако и од српског гувернера, те поседује њихово потпуно поверење, које ужива и код публике у Земуну.

3. Он може одмах по примитку свог декрета и у року од неколико дана да ступи на своју дужност у Београду, што ми се чини врло важним, јер је српска влада врло заузета са својим новим уредбама које треба, нарочито у почетку, што је могуће изближе и брижније посматрати.

4. Показује се чист добитак за финансије што се његовим постављењем укида уједно други тумач и тим и његова досадашња плата, а и други с тим повезани издаци биће одмах приштећени.

Високи ће наслов увидети да се заузимање за овог човека које ја себи допуштам темељи на разлозима који заслужују да се на њих обазре.

Конечно морам да наслову препознатљиво приметим да ми је за обраду овог предмета добро дошао рескрипт од 22. пр. м. през. бр. 302 чији ћу, додуше, садржај тачно следити, али његово извршење морам задржати да висока одлука у погледу конзула у Београду не буде одгођена, пошто оно што се у

њему спомиње у погледу *Forum privilegium* ионако спада у инструкцију конзулу“.³

Капетан Бродске регименте, Кезан, који је био у извесној мисији послан у Србију, известио је 22. априла 1835. команданта Славонско-сремске војне границе, Чолића, да га је на Ускрс за ручком у присуству митрополита Петра Јовановића, кабинетског саветника Јос. Милосављевића и кабинетског директора Јакова Живановића кнез Милош упитао да ли је истина да аустријски двор намерава основати у Београду конзулат и за генералног конзула поставити оријенталног тумача Тесту, на што је он — Кезан — одговорио да о томе не зна ништа.

Кнез је додао да би то оснивање било нужно и да га он жели. Једино га забрињава да ће остали дворови: руски, француски и енглески одмах поставити своје конзуле, а та контрола би му, наравно, била непријатна. Држи да ће у тој ствари бити запитан за мишљење од Аустрије, Русије и Порте.

С друге је стране Кезан потајно дознао од искусних и честитих људи да би оснивање таквог конзулата у Београду било од велике користи како за српски народ тако и за општи трговачки промет, али да ће се кнез Милош без сумње томе опирати колико год буде могао.⁴

20. VIII/1. IX 1835. тужи се кнез Милош Славонској генералној команди да је тумач Васиљевић умешан у одвођење типографа Бермана а и због других ствари, а 23. септембра исте године Дворски ратни савет саопштава Славонској генералној команди да је интернунциј (аустријски посланик код Порте) јавио да кнез Милош још увек има негативно мишљење о Васиљевићу.⁵

Можда је и та околност, поред других, допринела да Васиљевић није био постављен за конзула у Београду, него је први на то новоосновано место дошао у јесен 1836. г. Антун Михановић, президијални тајник на Ријеци.⁶

Пример Аустрије, која је због свог непосредног суседства и економских односа са Србијом била највише заинтересована за то да у Београду оснује

свој конзулат, повукао је и друге силе на сличан поступак.

Исте, 1836. године наименовала је Русија једног вице-конзула у Оршави с инструкцијама да дискретно прати догађаје у Србији и да извештава министарство о свему што му буде изгледало од интереса,⁷ јер је у то време настао раздор између кнеза Милоша и народних старешина због укидања Срењевског устава.

Енглеска је, међутим, идуће године именовала свог конзула за Србију у лицу пуковника Хоџеса (Hodges) који је 29. маја 1837. узео управу енглеског конзулата. Он је био 5. јуна примљен од кнеза Милоша у Крагујевцу. Кнез је том приликом изразио своје задовољство што је Велика Британија поставила свога конзула у Србији.⁸

Сасвим је друкчије Аустрија реаговала на акт о постављању енглеског конзула у Београду.

Она је у њему гледала опасност за своје политичке и привредне интересе па је предузела одмах одговарајуће кораке. Дворски ратни савет упутио је команданту Славонске границе, фмл. Чолићу 3. августа 1837. акт ове садржине:

„Саопштавам Вашој преузвишености у највећем званичном поверењу да је у најновије време од Велике Британије одређено постављење енглеског конзула за Србију, где се готово не опажају никакви енглески трговачки интереси, па их не треба ни заступати. Тим више изазива нашу пажњу то што познатом тенденцијом садашњег енглеског министарства могу да буду смишљени политички утицаји који не би одговарали систему реда и мира словенских суседних народа.

Пошто је сада великобритански конзул Хоџес (Hodges) у Београду као трговачки агент и од Порте већ признат, то не преостаје ништа друго него да се спрече штете којих се треба бојати да прете аустријској монархији од садашњих страних агената у Србији као и да се подвргне, додуше неупадљиво, али помном и трајном надзору владање конзула Хоџеса (Hodges-a) спрам Србијанаца и ондашњих властодржаца, и да се нарочито припази на његове везе с оностраним провинцијама особито у Граници, те да се о резултатима

тих опажања повремено обавештава. Овој намери има стога Ваша преузвишеност у најстрожијем тајном споразуму чим потпуније удовољавати путем господина земунског војног команданта фмл. барона Фојта — и с времена на време овамо извештавати.

Гроф Хардер“*

Чолић је 10. августа упутио у том смислу наређење земунском војном команданту, фмл. Фојту, а овај му је 31. т. м. послао овај одговор:

„Колико стоји у мојој моћи, покушаћу да извршим високо президијално наређење од 10. о. м. бр. 229.

Још пре доласка великобританског конзула за Србију, г. пуковника Хоџеса (Hodgesa), било је његово постављење тим више упадљиво што није било ниједног енглеског поданика нити се видео икакав британски трговачки интерес у Србији.

За време његове присутности у Земуну ја сам често имао прилике да с њим разговарам. Дотицао сам се горњих предмета, али његове тамо обавијене речи дале су ми само толико да откријем да је његово постављење политичко и да би могло да буде и меркантилно. Због тога је било одмах испочетка нужно да, што је могуће боље, проматрам његов рад, његово понашање спрам Србијанаца и Кнеза.

Његов први прелаз у Србију с великом платом, његова околина која је била у извесној мери сјајна, и лепим намештајем опремљен стан у Београду начинили су одмах користан утисак на Србијанце, а својим пристојним и сусретљивим понашањем спрам Кнеза и покушајем да изравна несугласице између њега и његова брата Јеврема (који је при свему томе ипак смењен) знао је Хоџес себи све више да прибави кнежеву склоност. Његов добромислећи савет (гласом мога президијалног извештаја бр. 95 од 3. пр. м.) да се Кнез треба да попустљиво понаша спрам Порте може му прибавити још више поверења, јер је кнез Милош испочетка био сасвим склон да удовољи Портином захтеву.

Касније сам дознао путем добро упућеног човека да је он (Кнез) своју по-

пустљивост одбацио с примедбом да ће мирно очекивати 23. о. м. своју судбину, ма како испала. Овој брзој промени допринели су са своје стране непозвани саветници, па је Кнез у својој крајњој неприлици морао потражити посреднике. Вероватност овог мишљења се тим оправдава што се енглески конзул у том правцу наводно изразио „да би кнез Милош могао околностима у којима се налази дати бољи обрт, ако би он само хтео, али да се то не може предлагати“.

Овим би се упућивало на посредовање. Из овога се свега види како г. конзул Хоџес настоји да мало — помало стекне наклоност и поверење српског кнеза и да протегне утицај Енглеске на Србију и тим сигурније да спроведе меркантилне спекулације своје земље. Ово је, како се чини, права намера Енглеза, пошто ми је поменути упућени човек саопштио да је предложено да се уреди енглеско складиште код скеле Кладово у Влашкој, па ако Руси то не одобре, да се исто оснује на утоку Тимока у Дунав код Неготина у Србији и да га се снабде свом оном робом која се сада за пограничне турске провинције довози из Трста, Граца и других наших земаља као и из Лајпцига.

Јефтиним транспортом морем и Дунавом до складишта могу сви фабрички артикли произведени парним машинама боље и јефтиније да буду добављени него производи наших фабрика (мануфактура — Л. Ђ.), и на тај би начин могла да сасвим пропадне наша трговина с пограничним турским провинцијама.

До сада се није још ништа опазило у погледу покушаја политичког утицаја и веза поменутог господина конзула с овоостраним аустријским провинцијама, а ја ћу се трудити да мојој пажњи ништа не измакне; да, међутим, енглеског конзула неупадљиво а ипак помно надзирем, зато су сада моја помоћна средства премалена, јер се упућени човек који ми је добавио предње податке не налази више у Београду, а да преко тумача Васиљевића нешто важно дознам од оноостраних првака, спречава ме сумња коју бих могао изазвати ње-

An
 Der Hofkriegsraths Secret.
 Wien
 Subscribirt am 2. d. J. 1857
 Asollig
 Subscribirt am 2. d. J. 1857
 Die in Hofkriegsraths Besetzung
 auf dem pferdlichen Kriegssache
 N. 126, seinen in nicht geringen
 dem Dienst der k. M. und
 Militärischen von F. v. L. L. L.
 v. d. g. N. N. 107 über den
 zu Belgien befriedigt unglück
 Oberst und Rittmeister Stodger
 seinen Abfertigungsbüchse und seine
 bindung, mit dem Generalen
 Hofkriegsraths zu unterbreiten
 der auch in Hofkriegsraths
~~Abfertigung~~ die Abfertigung
 des pferdlichen Kriegssache in
 und dem in nicht geringen und
 zusammen Beschaffung dieses
 Convents für den k. M. und
 F. v. L. L. L. besonders bei der
 unglücklichen Abfertigung mit
 hingeworfen Sparmaßigkeit
 bringt, dieses unter dem
 J. 1857

K. d. 248
 2154

M. v. R.

Сл. 2 — Славонска генерална команда доставља Дворском ратном савету извештај земунског војног команданта о неупадљивом надзору над владањем британског конзула у Београду (Концепт). Državni arhiv Zagreb.

говим слањем онамо, као што и садашња строгост санитарског поступка спречава да се ови прваци доведу у кон-тумац на разговор. Тако сам ја ограничен само на обавештајце који нису zgodни за такав посао и којима се не сме то поверити.

Могло би га (Хоџеса), међутим, јамачно ц. кр. аустријски конзул Миха-новић у Београду најтачније прома-трати. Он се дневно с њим заједно састаје и гледа шта се догађа у његовој околици и може да пази на сваког Србијанца који с њим долази у додир, укратко његовој пажњи не би могло измаћи ништа што тамо спада, и он може да потпуно удовољи наређењу ви-соког места.

Без обзира на то, ја нећу ништа пропустити и све ћу могуће учинити да опет дођем до таквих помоћних сред-става која ће ми помоћи да извршим свај високи налог и тим оправдам дато ми поверење.

Фојт, фмл.¹⁰

Чолић је 7. септембра т. г., по при-јему Фојтовог извештаја, упутио Пред-седништву Дворског ратног савета овај акт:

„У вези с високим наређењем од 3. пр. м. бр. 263 хитам да наслову најпо-корније доставим извештај фмл. и вој-ног команданта Фојта од 31. пр. м.

бр. 107 о енглеском пуковнику и кон-зулу Хоџесу (Hodges), који се налази у Београду, о његовом делокругу и ње-говим везама — с примедбом да и ја морам признати да је извршење висо-ког наређења у погледу неупадљивог а ипак помног надзирања овог конзула за фмл. Фојта, нарочито при садашњем санитарском затвору, спојено с непо-битном тешкоћом, па се зато не може унапред одредити чак кад ће му се опет пружити прилика да о упитаном предмету достави даљње наводе.¹¹

Чолић“

Бојазан Аустрије да би кнез Ми-лош могао доћи под утицај Хоџесов није била без основа, јер је кнез, при-тешњен својим непријатељима које је помагала Русија, нашао подршке код енглеског генералног конзула.

Аустријске су власти држале Хо-џеса и даље под сталном присмотром, па је Славонска генерална команда 25. јула 1838. известила Председништво Дворског ратног савета да се није оби-стинила вест да се енглески генерални конзул Хоџес неће из Цариграда вра-тити на своје место у Београд, него да ће отићи на другу дужност.¹²

Предвиђање Фојтово да ће Енглези основати складиште у Кладову, односно Неготину није се, међутим, остварило.

НАПОМЕНЕ

¹ *Državni arhiv, Zagreb, (DAZ), Slavonska generalna komanda (SGK), f XII br. 95/1785. Original.*

² Даница Миљковић написала је у *Исто-ријском часопису*, IX—X за 1959. г. О поку-шају оснотка аустријског конзулата у Србији на почетку XIX века.

³ Фојт је 1831. г. предложио први пут да се у Београду оснује Аустријски конзулат.

⁴ *DAZ, SGK, 66/1834.*

⁵ *Исто, 202/1835.*

⁶ *Исто, 496/1835, koncept.*

⁷ *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка.*

⁸ Михајло Гавриловић, *Велика Британија и Србија, Српска књижевна задруга, 1926, 112.*

⁹ *Исто, 114.*

¹⁰ *DAZ, SGK, prez. br. 229/1837, original.*

¹¹ *Исто, 229/1837, original.*

¹² *Исто, 248/1837, koncept.*

¹³ М. Гавриловић, *нав. дело.*

¹⁴ *DAZ, SGK, 172 i 174/1837, koncept.*

A PROPOS DE L'OUVERTURE DES CONSULATS ANGLAIS ET AUTRICHIEN A BELGRADE

L. CELAP

Durant toute la seconde moitié du XVIIIe siècle et au début du XIXe les intérêts des sujets autrichiens étaient protégés par le Commandement Militaire de Zemun qui envoyait de temps en temps ses interprètes auprès des autorités turques à Belgrade.

A la suite de la fondation de l'état Serbe et avec le développement des communications et du commerce entre Zemun — c'est à dire l'Autriche — et Belgrade, le besoin s'est fait sentir de faire nommer à Belgrade une représentation permanente autrichienne sous forme de consulat.

L'initiative pour la création de ce consulat est venue du commandant militaire de Zemun, le vice-maréchal et baron Foith, qui s'est adressé par un acte au Commandant du Commandement général de Slavonie-Srem à Petrovaradin.

Un rapport, basé sur cet acte, a été adressé ensuite le 6 mars 1834 au Conseil de Guerre de la Cour à Vienne. Le commandant de la région Slavonie-Srem y proposait, en se basant sur les données de Foith et en vue de l'affirmation des positions politiques et surtout économiques de l'Autriche en Serbie, l'ouverture d'un Consulat Impérial et Royal et la nomination de l'interprète Vasiljević, natif de Zemun, au poste de Consul.

Pourtan, Kesan, capitaine du régiment frontalier de Brod, envoyé en mission spéciale en Serbie le 22 avril 1835, a informé le Commandement Général de Slavonie que le prince Miloch s'est déclaré favorable à l'ouverture du Consulat Autrichien à Bel-

grade, mais que des gens bien informés lui (à Kesan) ont dit que le Prince, craignant tout contrôle, résistera tant qu'il pourra à la création de ce Consulat.

En automne 1836 Antun Mihanović, secrétaire présidentiel à Rieka (Fiume), a été nommé au poste du premier consul autrichien à Belgrade. L'exemple de l'Autriche a incité d'autres grandes puissances à ouvrir des Consulats à Belgrade. L'Angleterre l'a fait en 1837 nommant le colonel Hodges consul à Belgrade.

Cette nomination inquiétait l'Autriche car elle y voyait une menace pour ses intérêts politiques et économiques et elle faisait suivre, par ses organes, avec beaucoup d'attention tous les faits et gestes du Consul anglais.

En effet, le prince Miloch a subi l'influence politique du Consul anglais mais la crainte de l'Autriche que l'Angleterre anéantira son commerce en Serbie et en Turquie, s'est montée vaine.

Illustrations dans le texte:

Fig. 1 — Projet de la proposition du Commandement général de Slavonie au Conseil de guerre de la Cour au sujet de l'ouverture du consulat autrichien à Belgrade.

Fig. 2 — Le commandement général de Slavonie transmet au Conseil de guerre de la Cour le rapport du commandant militaire de Zemun sur la surveillance discrète du consul britannique à Belgrade. (Projet).